

УДК 908 (477.7) «1940-2016»

ГРОМАДСЬКИЙ І КУЛЬТУРНИЙ РЕЗОНАНС ДІЯЛЬНОСТІ ІСТОРИКІВ-КРАЄЗНАВЦІВ МИКОЛАЇВЩИНИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ 1980-х – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ 1990-х РОКІВ**Наталія Рябчикова**

Миколаївська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 50 імені Г.Л. Дівіної

Україна, 54056, м. Миколаїв, пр. Миру, 50

e-mail: natali.riabchikova@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8752-803X>

У статті прослідковуються основні напрямки діяльності учених-істориків, краєзнавців-аматорів, краєзнавців-журналістів Миколаївщини 1986-1997 років, пов'язані з вивченням давньої історії Північного Причорномор'я, історії козацьких поселень, заповненням «білих плям» як в історії заснування міста, так і в історії злочинів тоталітарного режиму. Автор статті наголошує, що завдяки історичним відкриттям цього періоду з'являються нові теми і навіть техніки у мистецтві, змінюється менталітет суспільства.

Ключові слова: історичне краєзнавство, історичний музей, краєзнавчий рух, обласний архів, товариство охорони пам'яток історії та культури

Період з 1986 по 1997 роки – один із найцікавіших в історії краєзнавства Миколаївщини, що пов'язано, насамперед, із соціально-політичними перипетіями переломної доби та боротьбою різноманітних світоглядних систем у суспільстві.

Провідною темою даного дослідження є розвиток історичного краєзнавства Миколаївщини у другій половині 1980-х – середини 1990-х років, виявлення головних напрямків дослідницької роботи професіоналів та аматорів на тлі корінних радикальних змін у всіх сферах життя суспільства, у т.ч. зростання національної самосвідомості, здобуття Україною незалежності й, у той же час, прагнення усвідомити себе частиною Європи.

Об'єктом дослідження виступає науково-дослідницький масив робіт істориків-краєзнавців Миколаївщини зазначеного періоду, а також громадських організацій, діяльність яких пов'язана з вивченням історії рідного краю.

Аналіз розвитку краєзнавства на Миколаївщині в історичний період, який досліджується, зустрічаємо у роботах В.П. Шкварця «Хронологія та бібліографія Миколаївщини. Історико-краєзнавче видання» [56, с. 15-25] та монографії Г.В. Бабійчук «Історичне краєзнавство Миколаївщини наприкінці XVIII – на початку XXI століття» [4], в яких представлений аналіз досліджень істориків-краєзнавців даного періоду, науково-популярних видань, наявних архівних фондів. Діяльність істориків-археологів висвітлює робота В.Б. Гребенникова «Історія вивчення пам'яток археології в Миколаївській області (кінець XVIII – ХХ ст.)» [13], проте в даних матеріалах недостатньо досліджується

й аналізується спадщина журналістів-краєзнавців, музейна діяльність і діяльність Миколаївської обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, оскільки матеріал викладається проблемно.

Основною особливістю розвитку історичного краєзнавства цього періоду можна визначити різноманітність ідей, думок та історичних інтересів, коли ідеологи радянського тоталітарного мислення, не бажаючи прийняти того, що минуле відійшло, звертаються до подій 1917 року, відзначаючи «визначну подію» – 70-річчя революції, а нове покоління істориків, краєзнавців-аматорів, журналістів, художників і поетів, натхненні гаслами «гласності», «перебудови», а з 1991 – здобуттям незалежності Української держави, відкривають сторінки історії краю, про які замовчувалося раніше.

Але і тих, і інших на початку цього бурхливого періоду об'єднала особлива для миколаївців дата – 200-річчя міста, що відзначили у 1989 році. Подія набула великого резонансу, тим більше, що підготовка до неї тривала не один рік. У 1986-1987 роках до 200-річчя Миколаєва газета «Рідне Прибужжя» проводила конкурс знавців рідного міста серед читачів, організатором якого був відомий миколаївський журналіст-краєзнавець Петро Соломатін, у місті відбулися виставки членів Спілки художників України, художньої та документальної фотографії. Значною подією в історії краєзнавства Миколаївщини став вихід історико-краєзнавчого випуску «Іменовать – город Николаев» (1989 рік) [19], до якого увійшли не тільки статті, дослідження та нариси

Ю. Крючкова, Н. Кухар-Онишко, А. Золотухіна, Є. Авербух, пов'язані з історією заснування міста, суднобудування, культури, але й архівні документи та матеріали.

До цієї ж дати державною обласною науковою бібліотекою імені О. Гмирьова була проведена науково-практична конференція «Пути совершенствования краеведческой работы библиотек различных систем и ведомств к 200-летию Николаева» [47], виданий науково-допоміжний бібліографічний покажчик «Памятники истории и культуры Николаевской области: научно-вспомогательный библиографический указатель» [40], бібліографічний покажчик «Миколаєву – 200 років» [34].

Іншою темою, яка об'єднала суспільство напередодні 50-річчя Перемоги, стали історичні події Другої світової війни. Історики-краєзнавці міста та області відгукнулися на цю дату підготовкою видань «Не буде звитязі забуття (до 50-річчя оборони Очакова)» (очаківський військово-історичний музей ім. О.В. Суворова від Миколаївського краєзнавчого музею), «А пам'ять священна: сторінки історії Кривоозерщини (1941-1945 рр.)» [2], «Пам'ять, обпалена війною» [42], «Они сражались на Николаевщине. Боевой путь дивизий, защищавших и освобождавших Николаевскую область в 1941, 1944 годах» (Миколаївський краєзнавчий музей, автори Котко В.Ф., Мушинський П.Д.) [24], «Партизанський і підпільний рух на Миколаївщині в 1941-1944 роках» (автор – Шитюк М.) [54], «Весна визволення: Березнегувато-Снігурівська операція» (автор – Конотопенко Я.) [23].

Державним архівом Миколаївської області, Миколаївським державним педагогічним інститутом та Миколаївським відділенням Всеукраїнської спілки краєзнавців була проведена перша Миколаївська обласна краєзнавча конференція, присвячена 50-річчю Великої Перемоги [35], Миколаївським державним педагогічним інститутом спільно з радою ветеранів – обласна науково-практична конференція, присвячена 50-річчю визволення Миколаївщини. Про різноплановість досліджень у цій галузі свідчать назви статей: «Масове знищення єврейського населення на Миколаївщині в період фашистської окупації» (Щукін В.В., Антонича А.А.), «Кровавий слід гитлеровського фашизма на Николаевщине» (Богомолів Н.Ф.) та ін. [6, с. 39].

Період після 1986 р. цікавий також тим, що у цей час з'являється велика кількість громадських організацій, діяльність яких пов'язана з історичним краєзнавством: «Просвіта», «Все-

українська спілка краєзнавців» тощо. До 1985 р. в Україні діяла чи не одна така організація – Українське товариство охорони пам'яток історії та культури, яка мала філії в областях, у тому числі – на Миколаївщині.

У Миколаївській організації Товариства працювали кілька секцій, які займалися дослідницькою та пропагандистською роботою, розробляли лекції, організовували виставки, влаштовували огляди пам'яток історії та культури, заснували так звані народні університети з підготовки лекторів, досвід роботи кращих з них було узагальнено («Равнение на подвиг: из опыта работы народного университета с. Крымка Первомайского района», 1986 рік) [48].

Миколаївська обласна організація Товариства брала участь у створенні пересувних фотовиставок, які експонувалися на головній вулиці обласного центру [18]. Членами товариства була підготовлена низка видань з історії краю. Теми, над якими працювали члени Товариства, відображають багатоголосся ідей і думок цієї переломної доби: «Памятники и памятные места революционного прошлого Николаевщины» (Ш. Людковський), дослідження про участь робітників Миколаєва у повстанні моряків на панцирнику «Потьомкін» (В. Ліфанов), «Декабристы на Николаевщине» (Є. Авербух), «Освобождение Северного Причерноморья и основание города Николаева», «Начало работы по строительству верфи и города в 1788 году и заселение Николаева» (Н. Кухар-Онишко), «Малоизвестные документы госархива» (К. Восьмірко), був виданий путівник «Улицы рассказывают» (І. Павлік, В. Ліфанов), підготовлені лекції до 175-річчя з дня народження Т.Г. Шевченка [15, арк. 17-20].

Товариство охорони пам'яток опікувалося також громадськими музеями. До 1986 р. у Миколаївській області на державному обліку перебувало 178 музеїв і музейних кімнат, які діяли на громадських засадах. Серед них – музей народного образотворчого мистецтва у селі Новоколятинівка Братського району, музей трудової слави комбінату «Промбуд», музей історії підприємства «Ера» (м. Миколаїв) та інші. Ці музеї були розміщені в окремих і пристосованих приміщеннях, мали оригінальні експонати, в них проводилися екскурсії, лекції, культурно-масові заходи [16, арк. 14-16].

Про роботу таких музеїв розповідають нариси «Хранить и приумножать традиции: из опыта работы музея истории завода им. 61 Коммунара» [53], «Трудовая летопись корабелов: из опыта работы народного музея ис-

тории Николаевского судостроительного завода «Океан» (Петров В.) [44].

Діяльність громадських музеїв була організована у відповідності до рекомендацій 1985 року «Массовая научно-краеведческая работа общественных музеев» [30], в яких були сформульовані основні завдання з розвитку та вдосконалення роботи музеїв, зокрема: більш широко працювати з учнівською молоддю; розвивати музейні та немuseumні форми роботи, здійснювати диференційований підхід щодо обслуговування населення.

На початку 1990-х років активну діяльність Миколаївської організації Товариства було майже призупинено. Причину такої ситуації відображено у протоколах засідань її бюро, де серед недоліків роботи у цей період названо значне скорочення кількості первинних організацій та їх штатної чисельності у зв'язку зі скороченням і реорганізацією підприємств та установ, пасивність районних осередків товариства, відсутність у них активної лекторської діяльності. Крім того, ще у 1980-і роки діяльність Товариства охорони пам'яток історії і культури була значно заполітизована: всередині нього діяли партійна та профспілкова організації, у звітах і протоколах засідань відчувається гонитва за показниками, що заважало Товариству працювати змістовно та плідно.

Краєзнавці Миколаївщини прагнули створити нове об'єднання, вільне від застарілих форм і невластивих науковцям функцій, і це стає можливим уже у червні 1991 р., коли відбулась Установча конференція Миколаївського обласного осередку Всеукраїнської спілки краєзнавців. У конференції взяли участь 56 представників від обласного та районних центрів, було обрано правління у складі 5 осіб на чолі з П. Тригубом. У перші роки роботи Миколаївського обласного осередку Всеукраїнської спілки краєзнавців найбільш активно діяли науковці історичного факультету Миколаївського державного педагогічного інституту та працівники Державного архіву Миколаївської області. У перші роки діяльності спілки її членами проводились краєзнавчі дослідження та пропагандистська робота з популяризації історії краю, було видано історичні нариси «Освіта на Миколаївщині у XIX-XX ст.», 1997 р. [37]; навчальний посібник для 7-11-х класів «Історія Миколаївщини» (автори Павлик І.С., Тригуб П.М., 1996 р.) [39]; вагомим внеском у розвиток історичного краєзнавства на Миколаївщині стала робота В.П. Шкварця та М.Ф. Мельника «Миколаївщина: погляд крізь століття: нарис історії» (1994 р.) [57]. У першій

половині 1990-х років краєзнавці-члени спілки О. Дмитренко, В. Кондрашов, Н. Рижева, І. Павлик, П. Тригуб, О. Хаєцький, В. Шевельов працювали над вивченням історії окремих сіл Миколаївської області, ними було створено низку нарисів.

Історія населених пунктів Миколаївської області викликала значний інтерес науковців та аматорів на початку 1990-х років, їхні дослідження узагальнено у довідниках, збірках, науково-популярних виданнях: «Старый Николаев и окрестности. Словарь-справочник» [28], «История Николаева: от основания до наших дней» (Крючков Ю.С.) [27]; «Очаков: страницы истории (краеведческий выпуск, посвященный 500-летию города Очаков)» (1992 р.) [38]; «Старый Вознесенск: Литературно-краеведческий справочник» (1994 р.), «Земля и люди (История села Ульяновка)» (авторський колектив: О. Афанасьев, М. Багмет, О. Вольнякова, 1991 р.); «Ковалёвка: прошлое и настоящее» (авторський колектив: О. Афанасьев, М. Багмет та ін., 1991 р.) [3]; «Степовое: история, события, люди» (авторський колектив О. Афанасьев, М. Багмет, Л. Горохов та ін., 1991 р.), «Урочище "Катеринка": історичні нариси про становлення та подальший розвиток і розширення Катерининського лісу» (Ковальчук М., 1995 р.) та ін. [22].

Краєзнавці та журналісти того часу звертались також до історії підприємств -- невід'ємної складової розвитку міста Николаєва як промислового центру: на початку 1990-х років з'явилися книги Заковоротнього Д.І. «Варваровский завод строительных материалов: Исторический очерк развития производства извести в Николаевской области (1788-1990 гг.)» [17], «Касперовский завод строительных материалов: исторический очерк (1788-1990 гг.)»; історичні нариси «Турбинисты: 40-летию образования производственного объединения «Заря» по изготовлению газовых турбин посвящается» (ред. В.М. Куйбаря, 1993 р.) [51], «Научно-производственному объединению «Машпроект» 40 лет: Краткая история предприятия» (1994 р.), «История котельного производства. Черноморский судостроительный завод» (автор Гиммельштейн Р.Д., 1992 р.) [11], «Вспышка новой звезды: драма технических идей. Очерки истории проектно-конструкторского бюро «Прогресс» (авторы Бугаенко Б.Д., Галь А.Ф., 1997 р.) [7], «Как это было. Николаевский глинозёмный завод» (1997 р.) [20].

Дослідників цікавить історія навчальних закладів: «Старейший на Украине: Очерки ис-

тории Николаевского техникума железнодорожного транспорта им. В.Н.Образцова» (Нарижний А.І., Павлик І.С., Тригуб П.М., 1994 р.); «Николаевский кораблестроительный. Очерк истории института-университета» (Бугаєнко Б.А., Галь А.Ф., Костенко Н.М., 1995 р.); «Миколаївська філія Київського державного інституту культури (історія та сучасність)» (1996 р.); «Истоки подвигов: к 50-летию ВМАУ им. С.А. Леваневского» (1988 р.); «Детская музыкальная школа им. Римского-Корсакова – 1882-1992» (1992 р.); «Миколаївський обласний центр туризму, краєзнавства та екскурсій учнівської молоді (нарис історії)» (1997 р.) [36].

Вже на початку 1990-х років історична наука звертається до проблеми відродження духовності українського народу, національного відродження та природно, що процеси, які відбувалися на півдні України, розглядаються як його складова. Саме питанню національного відродження приділяють увагу створені у цей період громадські організації: товариство «Просвіта», Миколаївське відділення Всеукраїнської спілки краєзнавців, організація українців МДПІ («Культура Півдня України. Методичні рекомендації для студентів педагогічних інститутів», 1991 р.); «Історія української культури» (1996 р.) [29].

Спілкою українського студентства Миколаївській області було ініційовано проведення «Аркасівських читань», «Всеукраїнської студентської наукової конференції», які систематично проводяться з 1993 року. На конференціях обговорюються питання національної історії та культури.

З 1995 р. стала проводитися обласна науково-краєзнавча конференція «Історія. Етнографія. Культура. Нові дослідження», засновником якої є Миколаївський краєзнавчий музей. Пошуки дослідників даного періоду пов'язані з вивченням діяльності великого історика, державного діяча М. Грушевського, 130-річчю від дня народження якого була присвячена Друга обласна науково-краєзнавча конференція (1996 р.) [9].

Доступність архівів у середині 1990-х років сприяла заповненню «білих плям історії» про злочини тоталітарного режиму. Першими на Миколаївщині вели дослідження у цьому напрямку Шитюк М.М. та Журецький Я.І. («Освітня Миколаївщини – жертви репресій сталінізму», 1994 р.) [55, с. 28-44]. Матеріали видань «Реабілітовані історією» [49], «Голод 1946-1947 рр. на території Миколаївщини (До 50-річчя трагедії, матеріали и документи)»

(1997 р.) [12] узагальнили деякі документальні свідчення цих трагічних подій і поклали початок їх подальшого дослідження на сучасному етапі розвитку краєзнавства.

Ще одним напрямком пошуку істориків краю у цей період стає історія національних меншин («Історія єврейського народу: навчальний посібник (МДПІ, кафедра українознавства), 1994 р.; «Єврейське населення на Миколаївщині», 1996 р.; «Розвиток іноетнічних культур у контексті української культури півдня України. Тези доповідей XXI науково-практичної конференції, присвяченої 25-річчю МФКДІК», 1996 р.) [50, с. 34-40].

Особлива увага до вивчення питань краєзнавства на початку 1990-х років приділялась системою середньої освіти, тому обласним Інститутом удосконалення вчителів у співпраці з ученими-істориками у цей час було розроблено методичні рекомендації щодо вивчення історії краю: «Методичні розробки уроків з історії Миколаївщини» (у виданні 15 випусків брали участь Гребенніков Ю.С., Кухар-Онишко Н.О., Черних Г.Г., Павлик І.С., Хаєцький О.П., Тригуб П.М. та ін., 1990 р.) [45], а також навчальний посібник «Література рідного краю: посібник-хрестоматія» (1994 р.) й ін.

У кількох випусках «Методических рекомендаций по организации и проведению краеведческой работы в школе» (1991 р.) було визначено мету та завдання краєзнавчої роботи у школі, у т.ч. в шкільному музеї, питання вивчення пам'яток етнографії, фольклору, літератури й образотворчого мистецтва, містилися відомості про археологічні пам'ятки Миколаївщини. У підготовці видання брали участь колектив Миколаївського державного педагогічного інституту та Миколаївська обласна організація Українського товариства охорони пам'яток історії та культури [33].

Позакласна краєзнавча робота шкіл у цей період ведеться у різноманітних напрямках, що знайшло своє відображення у тематиці друкованих матеріалів: «Відродження національно-культурних традицій в школах Жовтневого району» (1991 р.); «Пам'ять и совість живих: з досвіду краєзнавчого загону «Пошук» Грейговської середньої школи Жовтневого району» (1995 р.) [41].

На особливу увагу заслуговує діяльність учнівської групи «Пошук» (керівник Є.С. Авербух). Школярі під керівництвом учителя-ентузіаста досліджували історію «декабристів», пов'язаних з Миколаївщиною, виступили з ініціативою створення філії краєзнавчого музею у «будинку Поджио», займалися

пошуком матеріалів про В. Кюхельбекера, про учасників війни 1877-1878 років, про роботу військового тимчасового шпиталю та перебування у ньому М. Пирогова тощо.

Юні краєзнавці Миколаївщини взяли участь у III Всесоюзному зльоті слідопитів у м. Сокиряни у 1989 р. Ними був презентований матеріал про заступника редактора Миколаївської обласної молодіжної газети Георгія Смелєвського, який у роки війни керував партизанським загonom «Журналіст» і загинув під час виконання завдання [45, арк. 18-19].

Значного резонансу у суспільстві в період, який досліджується, набули активна діяльність і результати пошуку учених-археологів. Наприкінці 1980-х років археологи області брали участь у роботі експедицій ІА АН УРСР і сектора охорони пам'яток археології при Миколаївському краєзнавчому музеї на новобудовах області, ними проводилася підготовка Зводу пам'яток, у зв'язку з чим були проведені археологічні розвідки й обстеження пам'яток в Єланецькому, Братському, Веселинівському, Врадіївському, Новобузькому, Березнегуватському, Первомайському районах, проведені охоронні розкопки курганної групи біля с. Таборівка Вознесенського району; при цьому виявлено понад 500 нових пам'яток археології; проводилися розкопки частини поселення доби пізньої бронзи у с. Баловне; охоронні розкопки поселення Черняхівської культури на території школи-інтернату в с. Мішково-Погорілове.

Члени секції пам'яток археології Миколаївської обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури спільно з членами громадської інспекції у районах області обстежили пам'ятники археології та надіслали листи про порушення Закону «Про охорону пам'яток історії і культури» у державні організації районів, на підприємства міста Миколаєва для прийняття заходів [18, арк. 4-12]. На початку 1990-х років археологами поновлено розкопки киммерійського поселення у районі Дикого Саду [46].

Відкриття археологів цього періоду, особливо на території античних поселень, дослідження ними козацьких поселень на Миколаївщині сприяли підвищенню інтересу суспільства до проблеми, яку можна умовно позначити як «пошук коріння». З 1990-х років історія краю переосмислюється як складова української й, одночасно, європейської історії. У популяризації нового історичного мислення незаперечна роль видавництва «Можливості Киммерії» (керівник – Карнаух В.А.), яке у 1996-

1997 роках випускає серію книг і брошур з історії Північного Причорномор'я: «Античные монеты Северного Причерноморья» (Анохин В.) [1], «Религия скифов» (Бессонова С.) [5], «Античные земледельцы Нижнего Побужья» (Буйських С.), «Древнейшие скотоводы украинских степей» (Бунятык С.) [8], «Хозяйство и быт Степной Скифии» (Гаврилюк Н.) [10], «Былое украинской степи», «Военное дело древних славян», «Готы», «Гунны», «Древние славяне» (Казак Д.Н.) [21], «Античные государства Северного Причерноморья» (Крижицкий С.Д.) [25], «Ольвия (раскопки, история, культура)» (Крижицкий С., Лейпунскач Н.) [26], «Киммерийцы» (Махортих С.В.) та ін. [31].

На хвилі інтересу до історії поетами і художниками Миколаївщини переосмислюється тема «малої батьківщини» як особливого місця, яке знаходиться «на перетині часів» («Південний шлях» – виставка А. Антонюка, В. Бахтова, Д. Маркітана й ін., серія майстра народної творчості І. Черкесової «Скіфське золото», вірші Д. Кременя, В. Пучкова, В. Бойченка). Художник В. Бахтов, зачарований історією Ольвії, створює нову техніку у мистецтві – геліографітті – відтворює храми стародавнього міста, «малюючи» палаючим смолоскипом, результати фіксуються за допомогою фотоапарата на великій витримці.

Таким чином, основні напрямки діяльності істориків, краєзнавців-аматорів, краєзнавців-журналістів Миколаївщини 1986-1997 років пов'язані з вивченням давньої історії Північного Причорномор'я, історії козацьких поселень, заповненням «білих плям» як в історії заснування міста, так і в історії злочинів тоталітарного режиму (репресії, голодомор), описом нових документальних свідочств про події Другої світової війни та мають величезне суспільно-політичне та світоглядне значення, внаслідок чого отримують значний резонанс у суспільстві: з'являється велика кількість громадських організацій, активно діють не тільки державні, але й громадські музеї, незважаючи на економічні труднощі, завдяки історичним відкриттям цього періоду з'являються нові теми і навіть техніки у мистецтві.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Анохин В.А. Античные монеты Северного Причерноморья. Николаев: МП «Возможности Киммерии», 1997. 16 с.
2. А пам'ять священна: Сторінки історії Кривоозерщини (1941-1945 рр.). Миколаїв: РВП Ріоніка, 1995. 287 с.
3. Афанасьев О.Н., Багмет М.А. и др. Ковалёвка: прошлое и настоящее. Николаев, 1991. 108 с.
4. Бабійчук Г.В. Історичне краєзнавство на Миколаївщині наприкінці XVIII – на початку XXI століття. Миколаїв: Іліон, 2013. 364 с.
5. Бессонова С.С. Религия скифов. Николаев: МП Воз-

можности Киммерии, 1997. 24 с.

6. Богомолов Н.Ф. Кровавый след гитлеровского фашизма на Николаевщине // Николаївська обласна науково-практична конференція, присвячена 50-й річниці Перемоги у Великій Вітчизняній війні: збірник матеріалів доповідей і повідомлень. Николаїв, 1995.

7. Бугаенко Б.Д., Галь А.Ф. Вспышка новой звезды – драма технических идей: Очерки истории проектно-конструкторского бюро «Прогресс». Николаев: УГМТУ, 1997. 241 с.

8. Бунятык Е.П. Древнейшие скотоводы украинских степей. Николаев: МП Возможности Киммерии, 1997. 24 с.

9. Великий історик, державний діяч, патріот України // II Николаївська обласна історична краєзнавча конференція, присвячена 130-річчю з дня народження М. Грушевського. Николаїв, 1996. 130 с.

10. Гаврилюк Н.А. Хозяйство и быт Степной Скифии. Николаев: МП Возможности Киммерии, 1997. 24 с.

11. Гиммельштейн Р.Д. История котельного производства. Черноморский судостроительный завод. Николаев, 1992. 215 с.

12. Голод 1946-1947 рр. на території Николаївщини (До 50-річчя трагедії): Матеріали і документи. Николаїв, 1997. 197 с.

13. Гребенніков В.Б. Історія вивчення пам'яток археології у Николаївській області (кінець XVIII – XX ст.). Николаїв, 2010. 140 с.

14. Даскал Л.Ф., Пономарь Л.Ф. Не буде звитязкі забуття: до 50-річчя оборони Очакова. Николаїв: Очаківський військово-історичний музей ім. О.В. Суворова, 1991. 18 с.

15. Довідка про діяльність Николаївської обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури. 1989 р. // Державний архів Николаївської області. Ф.5642. Оп.1. Спр.641.

16. Довідка про діяльність Николаївської обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури. 1990р. // Державний архів Николаївської області. Ф.5642. Оп.1. Спр.650.

17. Заковоротний Д.И. Варваровский завод строительных материалов: Исторический очерк развития производства извести в Николаевской области. 1788-1990 гг. Николаев, 1992. 80 с.

18. Звіт Миколаївської обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури. 25 лютого 1985 року. // Державний архів Николаївської області. Ф.5642. Оп.1. Спр.573.

19. Именованье – город Николаев: Историко-краеведческий выпуск. Николаев: Дикий Сад, 1989. 304 с.

20. Как это было. Николаевский глинозёмный завод: Очерки истории. Николаев, 1997. 75 с.

21. Казак Д.Н. Военное дело древних славян. Николаев: МП Возможности Киммерии, 1997. 24 с.

22. Ковальчук М. Урочище «Катеринка»: Историчні нариси про становлення та подальший розвиток і розширення Катерининського лісу. Николаїв, 1995. 46 с.

23. Конотопенко Я.І. Весна визволення: Березнігувато-Снігурівська операція. Николаїв: ООО «Мак – версія», 1996. 36 с.

24. Котко В.Ф., Мушинский П.Д. Они сражались на Николаевщине. Боевой путь дивизий, защищавших и освобождавших Николаевскую область в 1941, 1944 годах. Николаев: РИП Рионика, 1995. 108 с.

25. Крыжицкий С.Д. Античные государства Северного Причерноморья. Николаев: МП Возможности Киммерии, 1997. 24 с.

26. Крыжицкий С.Д., Лейпунская Н.А. Ольвия: Раскопки, история, культура. Николаев: МП Возможности Киммерии, 1997. 192 с.

27. Крючков Ю.С. История Николаева от основания до наших дней. Николаев: МП Возможности Киммерии, 1996. 300 с.

28. Крючков Ю.С. Старый Николаев и окрестности: словарь-справочник. Николаев: Дикий Сад, 1991. 127 с.

29. Культура Півдня України: Методичні рекомендації для студентів педагогічних інститутів. Николаїв, 1991. 69 с.

30. Массовая научно-краеведческая работа общественных музеев: Методические рекомендации Николаевского

краеведческого музея. Николаев, 1985. 13 с.

31. Махортых С.В. Киммерийцы. Николаев: МП Возможности Киммерии, 1997. 24 с.

32. Методические разработки уроков по истории Николаевщины. Николаев, 1990. 90 с.

33. Методических рекомендаций по организации и проведению краеведческой работы в школе. Николаев, 1991. 80 с.

34. Николаеву – 200 років: Бібліографічний покажчик. Николаїв: Державна обласна універсальна наукова бібліотека ім. О. Гмирьова, 1989. 212 с.

35. Николаївська обласна науково-практична конференція, присвячена 50-й річниці Перемоги у Великій Вітчизняній війні: Збірник матеріалів доповідей і повідомлень. Николаїв, 1995. 101 с.

36. Николаївський обласний центр туризму, краєзнавства та екскурсій учнівської молоді: нариси історії. Николаїв: УДМТУ, 1997. 18 с.

37. Освіта на Миколаївщині у XIX-XX ст.: Історичні нариси. Николаїв, 1997. 175 с.

38. Очаков: страницы истории: Краеведческий выпуск, посвященный 500-летию города Очаков. Николаев, 1992. 159 с.

39. Павлик І.С., Тригуб П.М. Історія Миколаївщини: Навчальний посібник для 7-11-х класів. Николаїв, 1996. 107 с.

40. Памятники истории и культуры Николаевской области: Научно-вспомогательный библиографический указатель. Николаев, 1988. 210 с.

41. Пам'ять і совість живих: З досвіду краєзнавчого загону «Пошук» Грейговської середньої школи Жовтневого району. Николаїв, 1995. 8 с.

42. Пам'ять, обпалена війною. Снігурівка: РРВВУП, 1995. 75 с.

43. Перша Николаївська обласна краєзнавча конференція, присвячена 50-річчю Великої Перемоги: Тези доповідей та повідомлень. Николаїв, 1995. 109 с.

44. Петров В.А. Трудовая летопись корабелов: Из опыта работы народного музея истории Николаевского судостроительного завода «Океан». Николаев: Облполиграфиздат, 1987. 4 с.

45. Протокол засідання секції юних краєзнавців Миколаївської обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури. 29 вересня 1989 року // Державний архів Николаївської області. Ф.5642. Оп.1. Спр.644.

46. Протокол засідання секції археології Миколаївської обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури. 15 вересня 1987 року // Державний архів Николаївської області. Ф.5642. Оп.1. Спр.615.

47. Пути совершенствования краеведческой работы библиотек различных систем и ведомств к 200-летию Николаева // Научно-практическая конференция. Николаев, 1988. 2 с.

48. Равнение на подвиг: Из опыта работы народного университета с. Крымка Первомайского района. Николаев: Облполиграфиздат, 1986. 4 с.

49. Реабілітовані історією: Николаїв-Київ, 1996. 47 с.

50. Розвиток іноетнічних культур у контексті української культури Півдня України // XXI науково-практична конференція, присвячена 25-річчю МФКДК. Николаїв, 1996. 104 с.

51. Турбинисты: Очерки по истории Южного турбинного завода «Заря». Николаев, 1993. 222 с.

52. Фесун Т.Ф. Изучать и беречь: Из опыта работы Николаевского городского народного университета «Природа». Николаев: РИО Облполиграфиздат, 1989. 3 с.

53. Чепская Н.В. Хранить и приумножать традиции: Из опыта работы музея истории завода им. 61 Коммунара. Николаев: Николаевский краеведческий музей, 1989. 4 с.

54. Шитюк М.М. Партизанський і підпільний рух на Миколаївщині в 1941-1944 роках. Николаїв, 1996. 70 с.

55. Шитюк М.М., Журецький Я.І. Освітня Миколаївщини – жертви репресій сталінізму. Николаїв, 1994. 75 с.

56. Шкварець В.П., Гузенко Ю.І. Хронологія та бібліографія Миколаївщини: історико-краєзнавче дослідження. Николаїв: Видавничий відділ МНШ ОНУ ім. І.І. Мечникова, 2009. 137 с.

Riabchikova Natalia

Public and Cultural Resonance of the Activity of Local Lore Historians of Mykolaiv Region in the Second Half of the 1980s - the First Half of the 1990's

The paper contains an analysis of the components of the local lore movement in the Mykolaiv region of the second half of the 1980s – the first half of the 1990's, based on historiographical researches of the period, scientific and popular publications, which considered the history of Mykolaiv region and available archival materials. The main feature of the development of historical regional studies of that period, the author determines the diversity of ideas and interpretations of historical events.

The purpose of this study is to identify the main directions of activity of historians and local lore researches-amateurs against the background of radical changes in all spheres of society's life, including: the growth of national consciousness, the gaining of independence by Ukraine and, at the same time, the wish to realize itself as part of Europe.

The paper focuses on the main activity directions of historians, archaeologists, ethnographers, local lore researches-amateurs and journalists of Mykolaiv region of 1986-1997, related to the study of ancient history of the Northern Black Sea Coast, the history of Cossack settlements, filling of «blank spots» both in the history of city founding, and in the history of totalitarian regime crimes, with a description of new documentary evidences of the Second World War events.

The author examines the activity of certain non-governmental organizations connected with historical regional studies, public museums, and emphasizes that in the early 1990's historical science turned to the problem of the revival of spirituality of Ukrainian people, national consciousness, and it is naturally follows, that the processes that took place in the south Ukraine were considered to be its component. Just with those tendencies the author relates the initiation of holding the scientific conferences and readings on regional studies in the period under study. Particular attention is paid to the history of school regional studies as an important factor in the upbringing of young people.

According to the author, the activation of the regional lore movement has increased the interest in regional history in society, for which the poets and artists of Mykolaiv region re-think the theme of «small motherland» as a special place, which is «at the intersection of times».

The author of the paper emphasizes that due to the historical discoveries of the second half of the 1980s – the first half of the 1990s in Mykolaiv region, new themes and even techniques in art appeared, and the mentality of society changed.

Keywords: *historical regional studies, historical museum, local lore movement, regional archive, Society for Protection of Historical and Cultural Monuments*